

ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΑΘΜΙΔΑ

«Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Προγράμματα Σπουδών
και το εκπαιδευτικό υλικό Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης»

MIS: 5035543

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Οι έννοιες είναι:

- Α. Βασικό εργαλείο της ιστορικής σκέψης και γνώσης καθώς και της επικοινωνίας της.
- Β. Νοητικές κατασκευές οι οποίες καθορίζουν δυναμικά τη σχέση του οντολογικού προς το προσδιοριστικό κατηγορημα.
- Γ. Οργανωτικές αρχές της ιστορικής επιστήμης.

Η έννοια προκύπτει από μια νοητική διεργασία προσδιορισμού, οργάνωσης, επιλογής και συσχέτισης των παρατηρήσεων, κατάταξης, συνόψισης των πληροφοριών και των γνώσεων και η βασική της λειτουργία είναι να καταστήσει νοητή την κατάσταση στην οποία αναφέρεται. Παράλληλα λειτουργεί και ως παρακαταθήκη για την εννόηση άλλων καταστάσεων, παρελθοντικών, συγχρονικών όσο και μελλοντικών.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του μαθήματος της ιστορίας, η επιδίωξή μας θα πρέπει να είναι η «εννοιολόγηση» εκ μέρους των μαθητών, η οποία συμφωνεί με τις σύγχρονες εποικοδομηστικές θεωρίες και όχι η απομνημόνευση των ορισμών.

- Στο πλαίσιο της σχολικής ιστορίας οι ιστορικές έννοιες ενίοτε εκφράζονται με λέξεις που προέρχονται από το ιστορικό παρελθόν και αντιστοιχούν σε θεσμούς και φαινόμενα που οι ίδιες οι κοινωνίες του παρελθόντος αναγνώριζαν ως διακριτές κατηγορίες του κοινωνικού γίγνεσθαι:
 - είλωτες
 - πόλις
 - ακρίτας
 - κοτζαμπάσης

- Άλλες φορές εκφράζονται με λέξεις που χρησιμοποιούνται και στο καθημερινό λεξιλόγιο, αλλά λαμβάνουν διακριτή σημασία ενταγμένες σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο:
 - πόλεμος
 - δημοκρατία
 - επανάσταση

- Οι έννοιες μπορεί να εκφράζονται με λέξεις/όρους που διαμορφώνονται και αξιοποιούνται από τους ιστορικούς και τους κοινωνικούς επιστήμονες για να μελετήσουν τις κοινωνίες του παρελθόντος:
 - κοινωνική τάξη
 - τρόπος παραγωγής

- Σε δεύτερο επίπεδο, επιστημολογικές έννοιες συμβάλλουν στην οργάνωση του τρόπου μελέτης των κοινωνιών του παρελθόντος:
 - ιστορική περίοδος
 - αιτία και αποτέλεσμα
 - αφορμή
 - ιστορικά τεκμήρια
 - αλλαγή και συνέχεια
 - ιστορική σπουδαιότητα

- **Η κατανόηση του νοητικού περιεχομένου των εννοιών**

- είναι θεμελιώδες στοιχείο της ιστορικής γνώσης,
- εμπλουτίζει τον ιστορικό λόγο και το γλωσσικό υπόβαθρο των μαθητών,
- διευκολύνει την ανάπτυξη χρονολογικής σκέψης, ιστορικής ανάλυσης και κατανόησης,
- δυσχεραίνεται από την ίδια την ασάφεια των εννοιών, τη μη αντιστοιχισή τους με τις εμπειρίες των μαθητών, την μικρή ηλικία τους και την ατελή ακόμη γλωσσική τους ανάπτυξη.

Η απομνημόνευση ορισμών από το γλωσσάρι του σχολικού βιβλίου κρίνεται ατελέσφορη.

- Κατά τη διδακτική πράξη οι ιστορικές έννοιες μπορούν να προσεγγιστούν με συνδυασμούς διαφόρων τρόπων όπως:
 - η ανάλυση των επιμέρους στοιχείων τους και ο προσδιορισμός των χαρακτηριστικών τους.
 - η αξιοποίηση ιστορικών πηγών και οπτικοακουστικού υλικού που αναφέρονται σε αυτές.
 - ο συσχετισμός ή η αντιπαραβολή τους με άλλες ήδη γνωστές έννοιες, με την απαραίτητη προσοχή ώστε να αποφεύγονται ιστορικοί αναχρονισμοί.

- η δημιουργία και η αξιοποίηση εννοιολογικών χαρτών.
- η δραματοποίηση και το παιχνίδι ρόλων (π.χ. δούλος, στρατιώτης, ρήτορας, στρατηγός).
- η θέση ερωτημάτων και η ανάθεση καθηκόντων στους μαθητές.

- Η έννοια της ιστορικής σπουδαιότητας (αλλά και της αλλαγής/συνέχειας) μπορεί να προσεγγιστεί διά ερωτημάτων που καλούν τους μαθητές αρχικά να προσδιορίσουν σημαντικά γεγονότα της προσωπικής τους ζωής, με κριτήριο τον βαθμό και την έκταση των αλλαγών που επέφεραν και στη συνέχεια να εφαρμόσουν ανάλογα κριτήρια σε ένα ιστορικό γεγονός.

- Η έννοια της συνέχειας και της αλλαγής μπορεί επίσης να κατανοηθεί διά της σύγκρισης φωτογραφιών/εικόνων παρόμοιων ανθρώπινων δραστηριοτήτων (π.χ. εργασία, μάχη, θαλάσσιο ταξίδι) από διαφορετικές ιστορικές περιόδους.

- Η έννοια της αιτιότητας έχει κεντρική σημασία στη διδασκαλία της ιστορίας.
- Η γνώση των αιτιών που προκάλεσαν ένα ιστορικό γεγονός και των αποτελεσμάτων/συνεπειών που αυτό είχε, η ανάλυση και η συσχέτιση αιτιών και αποτελεσμάτων, είναι στοιχεία της καλλιέργειας ιστορικής – και γενικότερα κριτικής – σκέψης.
- Σε ένα γεγονός οι ιστορικοί αποδίδουν πολλά αίτια, τα οποία μπορεί να ιεραρχούνται ως προς τη σημασία τους.
- Συχνά διακρίνονται τα άμεσα ορατά αίτια (κατατασσόμενα σε μια αλληλουχία προηγούμενου-επόμενου) από τα βαθύτερα αίτια που σχετίζονται με στοιχεία της ευρύτερης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας εντός της οποίας λαμβάνει χώρα ένα γεγονός.

Κατά τον Θουκυδίδη, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος προέκυψε ως αποτέλεσμα:

- ✓ **Άμεσα ορατών αιτιών (αίτια)** που αφορούσαν διαμάχες μεταξύ των Αθηναίων και συμμάχων της Σπάρτης όπως οι Κορίνθιοι (σε σύγκρουση με την Αθήνα στη Κέρκυρα και στη Ποτίδαια) και οι Μεγαρείς (υφίστανται τις συνέπειες του μεγαρικού ψηφίσματος).
- ✓ **Βαθύτερων αιτιών (άληθεστάτη πρόφασις)** που αφορούσαν την ευρύτερη γεωπολιτική σύγκρουση μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών (φόβος Σπάρτης για την ενίσχυση της Αθηναϊκής ισχύος).

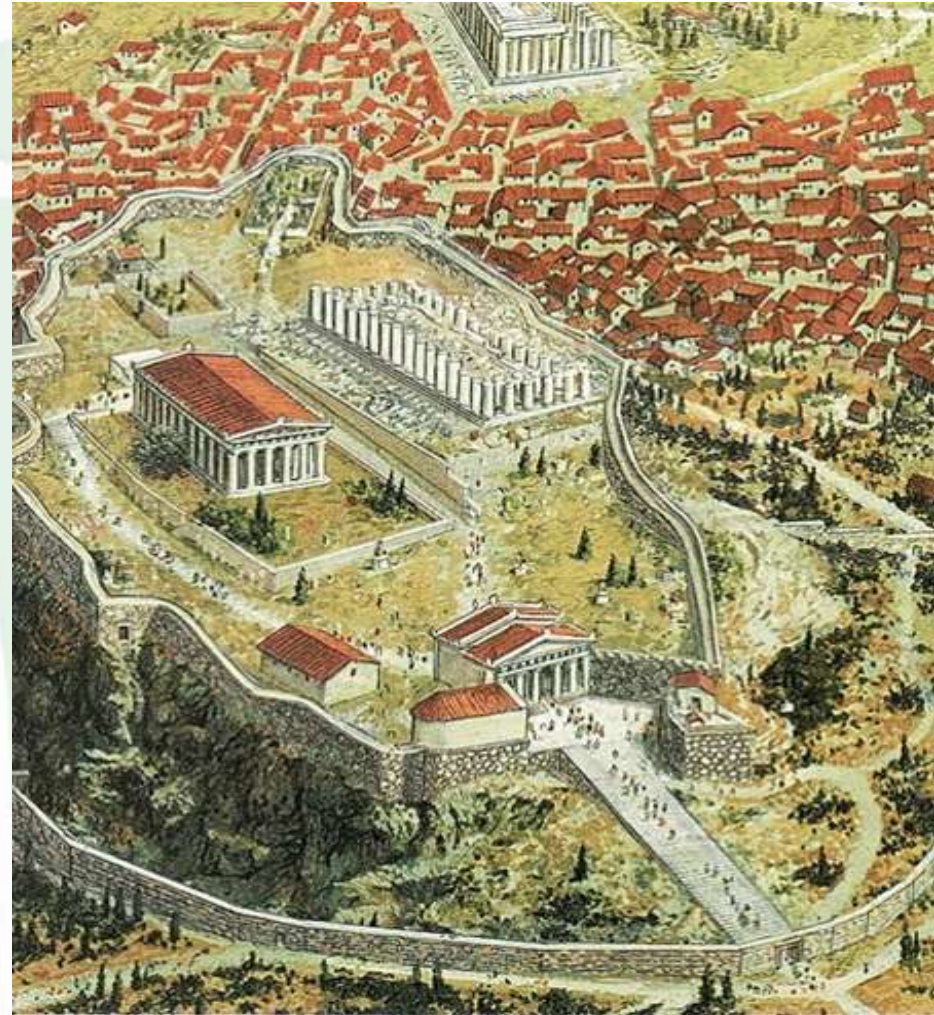
Στο πλαίσιο της σχολικής ιστορίας η **κατανόηση των σχέσεων αιτίας-αποτελέσματος** μπορεί να πραγματοποιηθεί με συνδυαστική:

- Χρήση πηγών.
- Θέση κατάλληλων ερωτημάτων από τον εκπαιδευτικό.
- Αξιοποίηση διαγραμμάτων και εννοιολογικών χαρτών.
- Συζήτηση στην τάξη με προβολή απόψεων και επιχειρημάτων.
- Αναζήτηση σχέσεων αιτίας-αποτελέσματος σε προσωπικές εμπειρίες των μαθητών.
- Εξάσκηση στη χρήση λέξεων που αποδίδουν σχέσεις αιτίας-αποτελέσματος σε επίπεδο ανθρώπινων προθέσεων αλλά και ευρύτερων συνθηκών.

Στυλ κύριου τίτλου

Πόλις-Κράτος: μορφή πολιτικής, κοινωνικής και κρατικής οργάνωσης που γεννήθηκε και αναπτύχθηκε κυρίως κατά την Αρχαιότητα στον ευρύτερο μεσογειακό κόσμο (ελληνικές πόλεις-κράτη, φοινικικές πόλεις-κράτη, πόλεις-κράτη της Ιταλίας κ.α.).

Η τυπική πόλις-κράτος περιελάμβανε ένα αστικό κέντρο και τη γύρω από αυτό ύπαιθρο, όπου βρίσκονταν μικρότεροι οικισμοί.

Στυλ κύριου τίτλου

Αυτοκρατορία: μορφή κρατικής οργάνωσης, συνήθως μεγάλη σε έκταση, στην οποία κατοικούν πληθυσμοί διαφορετικής εθνικής, γλωσσικής ή θρησκευτικής προέλευσης.

Αυτοκρατορίες υπήρχαν από την Αρχαιότητα έως τη νεότερη εποχή.

Η Αυτοκρατορία είναι το συνηθέστερο μοντέλο διακυβέρνησης στην ανθρώπινη ιστορία και απαντά σε διαφορετικούς πολιτισμικούς και γεωγραφικούς χώρους (αυτοκρατορίες του δυτικού κόσμου, της Ανατολής, της προκολομβιανής Αμερικής).

© 1992-2002 Centra

Στυλ κύριου τίτλου

Εθνικά Κράτη. Πρόκειται για μια μορφή κρατικής οργάνωσης που εμφανίσθηκε την εποχή της Νεοτερικότητας (λίγο πριν από την Ειρήνη της Βεστφαλίας το 1648).

Χαρακτηρίζεται από συγκεντρωτική άσκηση της εξουσίας και αυστηρό καθορισμό των εθνικών συνόρων.

Στυλ κύριου τίτλου

Κοινωνία: οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που ζουν σε έναν συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, σε έναν συγκεκριμένο χρόνο και αναπτύσσουν τον πολιτισμό τους και ένα σύνολο σχέσεων μεταξύ τους.

Κάθε ιστορική κοινωνία χαρακτηρίζεται από μια **κοινωνική διαστρωμάτωση** στη βάση διαφορών και ανισοτήτων ως προς την κατανομή ισχύος και πλούτου μεταξύ των κοινωνικών ομάδων.

Τα κριτήρια της διαστρωμάτωσης μπορεί να ποικίλουν.

- Στην Αρχαία Αθήνα το **νομικό καθεστώς** προσδιόριζε τη διάκριση σε πολίτες, μετοίκους και δούλους
- Στις βιομηχανικές κοινωνίες η **σχέση με τα μέσα παραγωγής** προσδιορίζει τη διάκριση σε τάξεις (αστική, εργατική).

Στυλ κύριου τίτλου

Οικονομία: το σύνολο των ανθρώπινων ενεργειών που σχετίζονται με την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

Στυλ κύριου τίτλου

Δημογραφία είναι η επιστήμη που μελετά και αποτυπώνει στατιστικά τη σύσταση, την κίνηση και τις μεταβολές στο εσωτερικό των ανθρώπινων κοινωνιών.

Στυλ κύριου τίτλου

Πολίτευμα είναι ο τρόπος οργάνωσης και άσκησης της εξουσίας, ο τρόπος που κυβερνάται μια πόλη-κράτος, μια πολιτεία, ένα κράτος, μια αυτοκρατορία.

Οι μαθητές/τριες μαθαίνουν τα διάφορα πολιτεύματα από την αρχαία εποχή έως και την νεότερη ιστορία και τη διάκριση των πολιτευμάτων: μοναρχικά, ολιγαρχικά, δημοκρατικά πολιτεύματα.

Κατανοούν τη σημασία των πολιτευμάτων στην Ιστορία.

Στυλ κύριου τίτλου

Πολιτισμός: Τα πνευματικά και υλικά επιτεύγματα των ανθρώπων μιας ιστορικής κοινωνίας αποτελούν τον πολιτισμό τους.

Οι πολιτισμοί εξελίσσονται ή χάνονται και συνήθως κληροδοτούν στοιχεία επιτεύγματα στις επόμενες γενιές και σε άλλους πολιτισμούς.

Στυλ κύριου τίτλου

Επανάσταση: η οργανωμένη δράση που στόχο έχει την ανατροπή του πολιτικού ή κοινωνικού καθεστώτος.

Επανάσταση μπορεί να γίνει για διάφορους λόγους, πολιτικούς, εθνικούς, θρησκευτικούς.

- Αμερικανική Επανάσταση
- Γαλλική Επανάσταση
- Ελληνική Επανάσταση
- Ρωσική Επανάσταση
- Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν.

Στυλ κύριου τίτλου

Επανάσταση
χαρακτηρίζουμε και κάθε
ριζική αλλαγή στις
επιστήμες, στο περιβάλλον,
στην επικοινωνία, στην
τεχνολογία.

Οι αλλαγές αυτές
μεταβάλλουν τον τρόπο ζωής
και τις ανθρώπινες σχέσεις.

Χαρακτηριστικά
παραδείγματα η
Βιομηχανική επανάσταση, η
Τεχνολογική επανάσταση.

Στυλ κύριου τίτλου

Η Διπλωματία σχετίζεται με τη διαχείριση των σχέσεων μεταξύ ανεξάρτητων κρατών αλλά και μεταξύ κρατών και οργανισμών.

Η διπλωματία εμφανίζεται από πολύ παλιά και έχει σημαντικό ρόλο στα ιστορικά γεγονότα και εξελίξεις. Διακρίνεται σε: πολιτική διπλωματία, πολιτιστική διπλωματία, δημόσια διπλωματία, θρησκευτική διπλωματία, οικονομική διπλωματία.

Στυλ κύριου τίτλου

Συνθήκη είναι η συμφωνία που επιτυγχάνεται ανάμεσα σε κράτη για διάφορα ζητήματα που τα απασχολούν
Συχνά τα κράτη αυτά έχουν διαφορές μεταξύ τους.
Η Συνθήκη μπορεί να δώσει τέλος σε μια πολεμική σύγκρουση.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Συντηρητισμός. Είναι η ιδεολογία που πρεσβεύει τον σεβασμό στην παράδοση και την πεποίθηση πως η κοινωνική ιεραρχία αντλεί τη νομιμότητά της από τον Θεό.

Φιλελευθερισμός. Είναι η ιδεολογία που αναδεικνύει την ελευθερία του ατόμου ως το βασικό ιδεώδες της ανθρώπινης ζωής. Ο πιο γνωστός εκπρόσωπος της ιδεολογίας του Φιλελευθερισμού κατά τον 19^ο αιώνα υπήρξε ο Βρετανός φιλόσοφος John Stuart Mill.

Σοσιαλισμός. Είναι η ιδεολογία που πρεσβεύει πως η κοινωνική συνοχή και ενότητα είναι εφικτή μόνο σε ένα περιβάλλον ευρείας κοινωνικής και οικονομικής ισότητας, κάτι που πραγματώνεται με την κοινωνικοποίηση των Μέσων Παραγωγής. Ο Γάλλος διανοητής Henri de Saint-Simon υπήρξε ένας από τους θεωρητικούς του Σοσιαλισμού κατά τον 19^ο αιώνα. Θεμελιωτής του επιστημονικού Σοσιαλισμού ήταν ο Κ. Μαρξ.

Συστήματα Ασφαλείας. Πρόκειται για συλλογικές δράσεις, πρακτικές και μεθόδους διατήρησης και προάσπισης της ειρήνης, αποτροπής πολεμικής σύρραξης και αποκατάστασης της διεθνούς τάξης και νομιμότητας που αναλαμβάνουν δύο ή περισσότερα κράτη μέσω της μεταξύ τους συνεργασίας.

Διεθνής Οργανισμός. Πρόκειται για ένωση κρατών που δημιουργείται με διεθνή σύμβαση και στοχεύει στην επίτευξη ορισμένου σκοπού, πχ στρατιωτική άμυνα, ασφάλεια, υγεία, ανθρώπινα δικαιώματα, εμπόριο κτλ. Η ιδρυτική διεθνής συνθήκη ορίζει τον σκοπό του Διεθνούς Οργανισμού, τις αρχές δράσης, τις επίσημες γλώσσες λειτουργίας, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών-μελών κ.α.

Διεθνή Ζητήματα. Πρόκειται για ζητήματα που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και απασχολούν ευρύτερες ομάδες ανθρώπων και κρατών. Αρκετά από αυτά απασχόλησαν κατά το παρελθόν ή εξακολουθούν να απασχολούν ακόμη Διεθνείς Οργανισμούς, όπως η Κοινωνία των Εθνών και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.

Το σύστημα της ισορροπίας ισχύος (balance of power). Πρόκειται για το κρατικό σύστημα στο οποίο υπάρχουν πολλές μεγάλες δυνάμεις (από 4 έως 6) και στο οποίο καμία μεγάλη δύναμη δεν επιτρέπει σε μια άλλη να αποκτήσει την απόλυτη κυριαρχία. Παραδείγματα συστήματος ισορροπίας ισχύος είναι η Ελληνιστική Ανατολή, η Αναγεννησιακή Ιταλία και το ευρωπαϊκό σύστημα κρατών στη νεοτερικότητα (1648-1945).